

Ek 7: Yara Bakım Ürünleri ve Elastik Çoraplar

Bu ekte yara pansumanları, bandajlar ve elastik çoraplar ele alınacaktır.

Yara pansumanları

Aşağıda kronik yaraların (venöz ülserler ve dekubitus ülserleri) tedavisi ile çeşitli pansumanların rolü kısaca belirtilmiştir; bu notlarda genellikle çok kısa sürede iyileşen temiz cerrahi yaraların tedavisi ele alınmamaktadır. Yara bakımında kullanılacak uygun pansuman yalnız yaranın tipine değil, iyileşme sürecinin bulunduğu evreye de bağlıdır. İyileşme sürecinin başlıca evreleri şunlardır:

temizlik, debridman;
granülasyon, damarlanma;
epitel oluşumu.

Yaranın bütünlüğü de önemlidir ve yara temizlenir temizlenmez başlayabilir.

İdeal pansumanın, yaranın aşağıdaki durumda kalması sağlama gerekir:

ekşüdalı ve nemli, ancak masere değil;
klinik enfeksiyon ve aşırı dökülme yok;
toksik kimyasal maddeler, parçacıklar ya da lifler yok;
iyileşme için optimum sıcaklıkta;
sık değiştirme gereğinden etkilenmez;
optimum pH değerinde.

Yara iyileşmesi çeşitli evrelerinden geçerken bu gereksinimlerin biri ya da diğerini daha öncelikli yerine getirebilmek için değişik bir pansuman uygulanması gerekebilir. Yaranın tipine ve iyileşme sürecinin evresine göre pansumanların işlevleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Yara tipi	Pansumanın rolü
Kuru, nekrozlu, kara	Nem tutma ya da rehidratasyon
Sarı, nekrotik parçalı	Kuruysa nem tutma ya da rehidratasyon Nemliyse sıvının emilmesi Olasılıkla kokunun emilmesi Olasılıkla antimikrobiyal
Temiz, sıvınlı (granülasyonlu)	Sıvının emilmesi Isı yalıtımı Olasılıkla kokunun emilmesi Olasılıkla antimikrobiyal
Kuru, az miktarda ekşüdalı (epitelleşme var)	Nem tutma ya da rehidratasyon Yapışmayı önleme Isı yalıtımı

Cerrahi pansumanının gerekliliklerinin (örn. yara iyileşmesi için nemli ortamın korunmasının yararlı olduğunun) daha iyi anlaşılması, kronik yara bakımını iyileştirmiştir. **Aljinatlı, köpüklü, hidrojel** ve **hidrokolloid** pansumanlar ile belirgin bir ölçüde, **buhar geçiren filmler** ve **zarlar** ile de önemli ölçüde ağrının azaltılabilmesi ve iyileş-

me sürecinin kısaltılması mümkündür; kuru gazlı bez gibi pansumanların yeri sınırlıdır, iritasyona neden olan temizleyicilerin kullanımı gibi uygulamalar zararlı olabilir ve artık geçmişte kalmıştır.

Aljinatlı, köpüklü, hidrojel ve **hidrokolloid** pansumanlar yaradaki ekşüdayı emip yaranın sıvı içeriğini kontrol altında tutmak üzere tasarlanmıştır. Tümünün etkili olduğu ileri sürülürse de herhangi bir ürünün açıkça daha üstün olduğunu kanıtlayan pek az çalışma yapılmıştır. Bu nedenle farklı pansumanlar arasında yapılacak seçim yalnız yaranın tipine ve evresine değil, ayrıca kişisel deneyime, mevcut olan pansuman türüne, hastanın tercihine ya da toleransına ve yaranın bulunduğu bölgeye de bağlıdır.

ALJİNATLI PANSUMANLAR

Aljinatlı pansumanların jel oluşturma özellikleri kullanılan türüne göre değişir. Bazı ürünler yalnızca kaldırılarak çıkartılabilen kısmen jelleşmiş bir katman yapacak kadar sınırlı ölçüde jel oluşturur; bazıları ise su ya da serum fizyolojik ile temizlenebilen amorf bir jel oluşturur. İkinci bir örtü gereklidir. Son derece emici olduğundan orta derecede ya da bol miktarda ekşüda içeren yaralar için uygundur, eskarlar ya da kuru yaralarda kullanılmamalıdır.

KÖPÜKLÜ PANSUMANLAR

Köpüklü pansumanlar az miktarda ekşüda oluşturan yaralar için uygun olan türlerden aşırı ölçüde ekşüdalı yaralar için son derece emici yapılara kadar değişen bir yelpaze içerir. Ayrıca sekonder pansuman olarak da kullanılabilir.

HİDROJEL PANSUMANLAR

Hidrojel pansumanlar en çok yaranın biçimini alabilen amorf, yapışkan bir madde olarak kullanıma sunulmuştur. Bu pansumanlar genellikle kuru ve nekrotik parçalı yaraları nemlendirmek ve otolitik debridmanı kolaylaştırmak için kullanılır, ancak sınırlı miktarda ekşüda emici özelliği de olabilir.

HİDROKOLLOİD PANSUMANLAR

Hidrokolloid pansumanlar genellikle buhar geçiren bir film ya da köpüğün üzerinde emici bir katman şeklinde hazırlanmıştır. Üzerinde yer aldığı yapının kapatıcı özelliği nedeniyle klinikte enfekte ya da aşırı miktarda ekşüda oluşturan yaraların tedavisi için uygun değildir, eskarları yumuşatmak ya da granülasyonu artırmak için kullanılabilir.

BUHAR GEÇİRGEN FİMLER VE ZARLAR

Buhar geçiren filmler ve zarlar su buharı ve oksijenin geçmesine izin verirken su ya da mikroorganizmaları ge-

çirmez ve hafif derecede eksiüda oluşturan yaralar için uygundur. Biçim vermek kolay olduğundan kullanıma elverişlidir, nemli bir iyileşme ortamı sağlar, bazıları yaranın sürekli gözlem altında tutulabilmesini de sağlar. Bununla birlikte, su buharı kaybı eksiüda oluşumundan daha yavaş olabileceğinden pansumanın altında sıvı birikebilir, bu da dokunun maserasyonuna ve pansumanın yapıştığı bölgede kırılmaya yol açabilir (bakteri girişi riski de vardır). Son zamanlarda geliştirilen formların gaz geçirgenliği artırılmıştır; bazıları sudan çözünen antimikrobialler içerir. Bu gelişmelere karşın, buhar geçirgen film ve zarlar geniş ve bol miktarda eksiüda oluşturan yaralar için pek uygun değildir, kronik bacak ülserlerinde hiç kullanılamaz. En çok jellerin üzerinde sekonder pansuman olarak kullanılır.

YAPIŞKANLIĞI AZALTILMIŞ PANSUMANLAR

Perfore filmlı emici pansumanlar gazlı pansumanların kullanımında ortaya çıkan yapışma sorunlarının üstesinden gelmek üzere geliştirilmiştir; ne var ki yalnız hafif-orta derecede eksiüdalı yaralar için uygundur, bu nedenle bacak ülserleri ya da bol miktarda kıvamlı eksiüda oluşturan diğer lezyonlarda kullanılmaz.

Örgülü visköz primer pansuman, eksiüdalı yaralarda pafanflı gazlı bez için bir seçenektir.

Povidon-iyotlu bez pansuman, hidrofil polietilen glikol esaslı ve povidon-iyot emdirilmiş örgülü bir visköz pansumandır; bu özelliği iyotun yaraya difüzyonunu kolaylaştırır ve pansumanın su ya da serum fizyolojik ile yıkanarak çıkartılabilmesini sağlar. İyot geniş spektrumlu antimikrobiyal etkiye sahip olmasına karşın yaradaki eksiüda ile hızla deaktive olur ve ayrıca sistemik emilim meydana gelebilir.

KOKU EMİCİ PANSUMANLAR

Bu pansumanların enfekte yaralardaki kokunun emilmesinde önemli bir rolü vardır. Bazı pansumanlar bakterileri bağlayarak da yara iyileşmesine yararlı etkide bulunursa da, bu etki henüz doğrulanmamıştır.

PANSUMAN PAKETLERİ

Pansuman paketlerinin rolü çok sınırlıdır. Temiz bir alan oluşturmakta kullanılır; aşağıda belirtilen paketler pamuk içerirse de yara üzerinde kullanılması tavsiye edilmez.

GAZLI PANSUMANLAR

Gazlı (gaz bezli) pansumanlar, liflerin yapışmasını önlemek için beyaz ya da sarı yumuşak parafin emdirilmiş pamuk ya da visköz liflerden yapılır; ancak bu amaca kısmen erişilmiştir ve parafinin emilimi azaltmak gibi istenmeyen bir özelliği vardır. Yumuşak parafin içeriği azaltılmış olan ürünler emilimi daha az bozar; geleneksel miktarda parafin içerenlerin deri greft nakli için daha uygun olduğu düşünülmektedir.

İLAÇLI GAZLI PANSUMANLAR

İlaçlı gazlı (gaz bezli) pansumanların tümünün dezavantajları vardır; yara bakımında kullanılmaları genellikle

tavsiye edilmez. **Framisetinli gaz bezli pansuman** kullanımında aşırı duyarlılık insidansı yüksektir, fazla miktarda maruz kalma sonucunda framisetin emilimi ve buna bağlı olarak ototoksik etki gibi sistemik etki riski vardır; kullanımı kısa süreli olmak üzere endikasyonlarla sınırlı olmalıdır. **Sodyum füzidatlı pansumanda** aşırı duyarlılık fazla sorun oluşturmazsa da sistemik antibiyotik kullanımının gerekli olabileceği durumlarda (örn. kemik enfeksiyonları ve yanıklar) kuramsal olarak bakteriyönetici gelişmiş olması olasılığı özellikle endişe uyandırır. **Klorheksidini gaz bezli pansumanda** direnç ve aşırı duyarlılık olasılığı yüksek değilse de etkinliği kuşkuludur.

CERRAHİ ABSORBANLAR

Cerrahi absorban pansumanların, yaraya yapışıklarından, lifleri yaraya girdiğinden ve yarayı dehidrate ettiklerinden pek çok dezavantajı vardır; ayrıca eksiüda sızmasına olanak sağladıklarından enfeksiyon riski de vardır.

Bandajlar ve yapışkanlar

Bandajlar, yapı ve işlevlerine göre pansumanın yerinde tutulması, destek ve baskı oluşturulması amacıyla kullanılır.

ELASTİK OLMAYAN BANDAJLAR

Elastik olmayan örgü malzemeden yapılan bandajların yerini artık daha iyi biçim verilebilen ürünler almıştır, bu nedenle rolleri son derece sınırlıdır.

BİÇİM VERİLEBİLEN HAFİF BANDAJLAR

Biçim verilebilen hafif bandajlar, hareket ya da kan akımını kısıtlamak için pansumanın yaranın üstünde tutmak amacıyla pansumanın yerinde tutmak için kullanılır. **Biçim verilebilen esnek bandajların** elastikliği **biçim verilebilen pamuk bandajlardan** daha fazladır.

SİLİNDİRİK BANDAJLAR

Silindirik bandajlar, işlevine göre çeşitli biçimlerde olabilir. Bazıları ortopedik alçıların altında kullanılırken bazıları krem ya da merhem (güçlü kortikosteroidler içerenler dışındakiler) sürülecek bölgenin korunması için uygundur. Elastik tiplere biçim verilebilmesi özellikle vücudun ulaşılması güç bölgelerindeki pansumanların yerinde tutulmasında kullanışmasını sağlarsa da, yeterli baskı sağlamadıklarından ödemli bir kol ya da bacak ya da varis ülseri üzerinde baskı oluşturmak için tek araç olarak kullanılmaları doğru değildir.

DESTEK BANDAJLAR

Krep bandajın çeşitli tiplerini kapsayan hafif destek bandajlar ödem oluşumunu engellemek için kullanılır; ayrıca hafif burkulmalarda ve eklemlerde destek sağlamak için de kullanılırsa da, bu amaçlı etkinliği henüz kanıtlanmamıştır. Uzama özelliği sınırlı olduğundan uygun olmayan bir basınç oluşturmadan hafif bir destek sağlayabilir.

YÜKSEK KOMPRESYON BANDAHLARI

Bu ürünler büyük varislerin, posttrombotik venöz yetersizliğin, venöz bacak ülserlerinin ve ortalama boydaki kol ve bacaklarda oluşan yaygın ödemin tedavisinde gerek duyulan ileri derecede baskıyı oluşturmak için kullanılır. Bu bandajları kullanan kişinin ürünlerin elastik özelliklerini bilmesi ve dikkatle aşamalı baskı sağlama tekniğinde deneyimli olması gerekir. Bu ürünlerin yanlış kullanımı eşit olmayan ve yetersiz baskı ya da tehlikeli düzeyde baskıya yol açabilir. Özellikle arteriyel hastalık olan kol ve bacaklarda baskının yanlış kullanımı sonucunda deri ve dokularda (bazı vakalarda amputasyon gerektiren) şiddetli nekroz meydana geldiği bildirilmiştir; bu nedenle, distal nabızlar güçlü değilse, kompresyon tedavisinden önce Doppler testi yapılmalıdır.

ÇOK YÜKSEK PERFORMANSLI KOMPRESYON BANDAHLARI

Bu bandajlar yüksek kompresyon bandajlarından bile daha fazla basınç uygulayabildiğinden yukarıda belirtilen sıkı uyarılar aynen geçerlidir. Kullanımları en büyük ve en fazla ödemli olan kol ve bacaklarla sınırlıdır.

YAPIŞKAN BANDAHLAR

Elastik yapışkan bandajlar varis tedavisinde baskı ve kaburga ve klavikula kırıklarıyla eklem yaralanmalarında destek sağlamak için kullanılır. Ayrıca venöz ülserlerin tedavisinde **çinkolu bandajla** birlikte kullanılmıştır, ancak duyarlı bireylerde deri reaksiyonlarına yol açabilir ve iyileşme için yeterli baskıyı sağlayamayabilir; baskı, diğer kompresyon bandajlarının sağladığı baskıdan anlamlı ölçüde daha düşüktür.

KOHESİF BANDAHLAR

Kohesif bandajlar deriye değil kendilerine yapışır ve sıradan elastik bandajların yerinden oynayabileceği, yapışkan bandajların ise uygun olmadığı sporla ilgili kullanılış yerlerinde destek sağlamak amacıyla kullanılır. Ne var ki, yüksek gerilim gelişen yerel alanların eşitlenmesi nedeniyle bandajın sarmalları arasında hareket kaybı olabileceğinden ve buna bağlı tümike etkisi meydana gelebileceğinden uygulanırken dikkat edilmelidir. Arteriyel hastalık kuşkusu varsa kullanılmamalıdır.

İLAÇLI BANDAHLAR

Çinko macunlu bandaj bacak ülserlerinde standart tedavilerden biri olmayı sürdürmektedir ve bir haftaya kadar yerinde kalabilir; genellikle venöz ülserlerin tedavisinde kompresyon ile birlikte kullanılır.

Çinko macunlu bandajlar kronik egzema gibi kronik likenleşmiş deri hastalıklarında **katran** ya da **ihhtamol** ile birlikte de (etkisi daha hafif olduğundan ihtamol yeğlenir) kullanılır. Ayrıca hafif egzemalı deri bozukluklarında kalamın ile birlikte kullanılır (ancak kliokinolün eklenmesi duyarlı bireylerde iritasyona yol açabilir).

CERRAHİ YAPIŞKAN BANTLAR (FLASTERLER)

Yapışkan bantlar pansumanların eklem ve vücudun oynak bölgelerinde yerinde kalmasını sağlamak için kullanılır. Özellikle kauçuk içerenler olmak üzere bu bantlar duyarlı bireylerde iritasyona ve alerjik reaksiyonlara neden olabilir; bu sorunun üstesinden gelebilmek için sentetik flasterler geliştirilmiş, ancak bunlar da kimi zaman reaksiyonlara yol açmıştır. Yapışkan bantlar örtücü nitelikte olduklarından deride maserasyona neden olabilir. Tümike etkisi yaratmamak için bu bantları gerilim altında uygulamamak gerekir. Eklem üzerine uygulanacaklarsa, bezin maksimum uzama alanının kol ya da bacağın hareketi yönünde olmasını sağlayacak şekilde yönlendirilmeleri önem taşır.

YAPIŞKAN PANSUMANLAR

Yapışkan pansumanlar ('ada pansumanlar' olarak da adlandırılır) yalnızca küçük yaralarda sınırlı bir role sahiptir. Antiseptik eklenmesi yarar sağlamaz ve duyarlı bireylerde deride iritasyona yol açabilir.

KAPATICI PANSUMANLAR

Deri kapatıcı şeritler ufak kesik ve laserasyonlarda dikiş yerine kullanılır.

Elastik çoraplar

Hastanın elastik çorap alabilmesi için doktorun miktarı (tek ya da çift), ürünü (aksesuarlar dahil) ve baskı sınıfını (I, II ya da III) belirtmesi gerekir.